

Återrapportering nuläge kulturgarantin 2025

Fastställt av regiondirektören

Datum 2025-10-16

Ärendenr RS 2025/1805

Version [1.0]

Återrapportering nuläge kulturgarantin 2025

Innehåll

1. Inledning och syfte.....	2
2. Nuläge kulturgarantin	2
3. Kartläggning och uppföljning	3
3.1 Statistik	4
3.2 Intervjuer och intern utvärdering	6
3.3 Kulturbussar och tillgänglighet	7
3.4 Kommunikation och uppföljning	7
3.5 Jämförelser – andra regioner och kommuner	8
4. Slutsatser och rekommendationer	9
5. Utveckling framåt	11
6. Avslutande ord.....	11

1. Inledning och syfte

Kulturgarantin på Gotland infördes 2020 med syftet att alla barn i grundskolan på Gotland ska ges möjlighet att möta, uppleva och själva skapa kultur. Den här rapporten är framtagen som en uppföljning för att synliggöra nuvarande styrkor, utmaningar och behov som finns i arbetet med att genomföra garantin.

Region Gotlands kulturgaranti bygger på tre centrala styrdokument: barnrättskonventionen, skollagen och Gotlands gällande kulturplan. Barnrättskonventionen, som är svensk lag sedan 2020, slår fast att alla barn har rätt till vila, fritid och kultur samt barnets rätt att till fullo delta i det kulturella och konstnärliga livet. Skollagen understryker utbildningens ansvar att främja demokratiska värden, kreativitet och allsidig personlig utveckling. Kulturplanen anger att barns och ungas rätt till kultur ska vara en prioriterad fråga för Region Gotland.

Rapporten har tagits fram av kulturenheten i samarbete med utbildnings- och arbetslivsförvaltningen och i dialog med de regionala kulturinstitutionerna. Underlaget bygger på intervjuer med garantins parter, data från skolorna, statistik från Gotlandsmusiken, Gotlands museum och Länsteatern samt utredningen kring kulturbussar (BUN 2021/44). Jämförelser har även gjorts med andra regioners modeller, särskilt Blekinge, Norrtälje och Sörmland. Arbetet syftar att ge en samlad bild av nuläget, identifiera strategiska utvecklingsområden och konkreta åtgärder. Målet är att fler barn än idag ska få tillgång till kultur på skoltid.

2. Nuläge Kulturgarantin

Skolan utgör en viktig plattform för att nå ut med kultur till barn och unga oavsett hur deras socioekonomiska bakgrund och förutsättningar ser ut. För många barn och unga är besök på skoltid det första mötet med till exempel scenkonst och museiverksamhet. Även inom konstområden som film och musik, som de flesta möter även till vardags, kan upplevelser under skoltid öppna ögonen för en mångfald av genrer och uttryck som eleverna normalt sett inte tar del av. I läroplanen ska skolan ansvara för att varje elev efter genomgången grundskola kan använda och ta del av många olika uttrycksformer, till exempel språk, bild, musik, drama och dans samt har utvecklat kännedom om samhällets kulturutbud.

Region Gotland arbetar efter en kulturgaranti som med nuvarande resurser har som mål att barn och unga i grundskolan åk F-9 under varje stadium, dvs en treårsperiod, ska få fyra kulturupplevelser inom olika kulturområden. Skolorna bokar och väljer kulturaktiviteter till sina elever. Alla elever i Region Gotlands grundskolor skall under varje stadium ha fått tillgång till minst fyra olika upplevelser med professionella utövare, en vardera ur dessa fyra olika kategorier:

1. Musik
2. Annan scenkonst (teater, dans, skolbio)
3. Museum (även annat kulturhistoriskt besök eller Fenomenalen)
4. Film-/konstnär-/författare-/designersamarbete på "hemmaplan" där eleverna är medskapande

Uppdraget att administrera kulturgarantin ligger på flera parter. Kulturskolan bidrar med del av rektorstjänst och filmpedagog som hanterar skolbio. En halvtid kultursamordnare på kulturenheten arbetar med Region Gotlands budget för inköp med turnéläggning, avtal, värdskap och kontakt med skolor mm. Dessutom läggs arbetstid från institutionerna för planering, kommunikation och kontakt med skolorna kring besök på institutionerna/upsökande verksamhet i skolorna.

Kultur i skolan 2025, Region Gotland

Inköp av övrig professionell kultur (RSF 220 tkr och UAF 220 tkr)	440 000 kr
Medel för skolbio (UAF)	130 000 kr
Årlig kostnad för bokningsverktyg/navet (RSF/UAF)	60 000 kr
Busspengar för skolorna att kunna ta sig till kulturaktiviteter (UAF)	234 000 kr

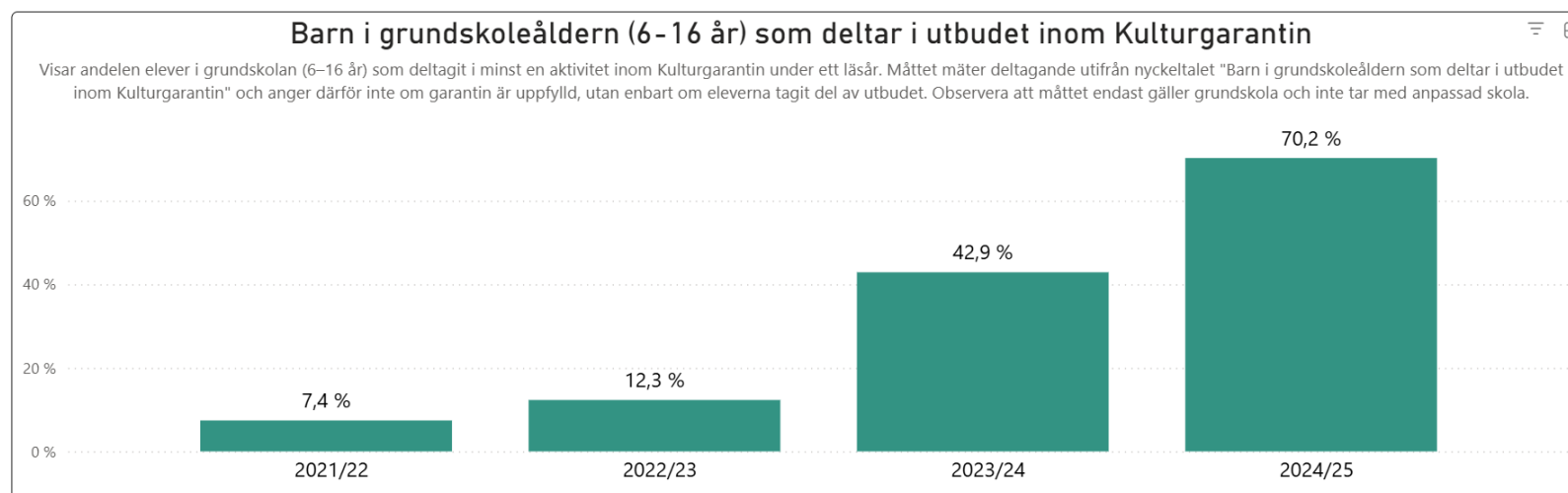
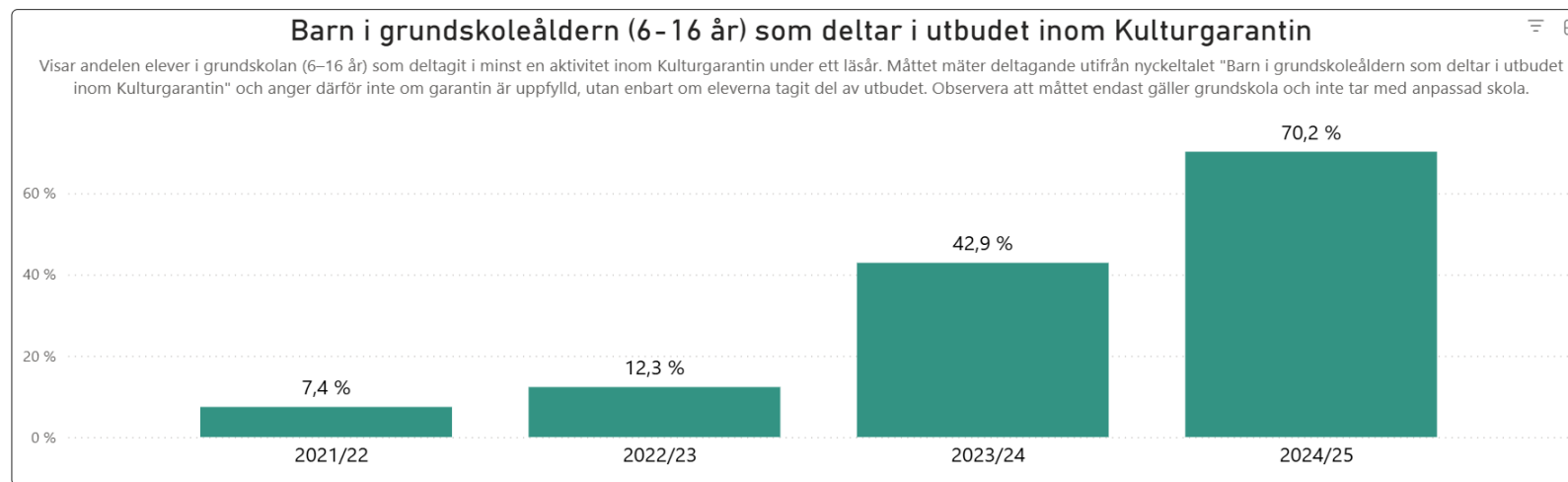
Kulturinstitutionerna Länsteatern, Gotlandsmusiken och Gotlands museum, som finansieras inom kultursamverkansmodellen, bidrar i garantin inom ramen för sina egna budgetar och uppdrag gentemot målgruppen barn och unga. De står för en majoritet av kulturupplevelserna. Film på Gotland står också för satsningen ”skolbio special” som årligen uppgår till 100 000 kronor. Fenomenalen Science Center, organiserad under utbildning- och arbetslivsförvaltningen, räknas in i garantin idag.

3. Kartläggning och uppföljning

Kartläggningen som sammanställts av de data som samlats in har bland annat försökt svara på hur många av Gotlands elever som tar del av kulturutbudet. Resultatet visar att kulturgarantin på Gotland fungerar väl på vissa skolor men inte på alla. Institutionerna Gotlandsmusiken, Länsteatern och Gotlands museum levererar återkommande program med hög kvalitet, men variationerna i deltagande är stora. Enligt statistiken (sida 4–5) deltog cirka 70,2 procent av skolorna i minst en kulturaktivitet under läsåret 2024/25 med 93% av skolorna som svarat. Under 2023/24 var siffran 42,9 % för minst en kulturaktivitet under läsåret där 60% av skolorna svarade. Totalt nåddes 3917 av 5578 elever 2024/25, 1661 barn blev utan kulturaktivitet.

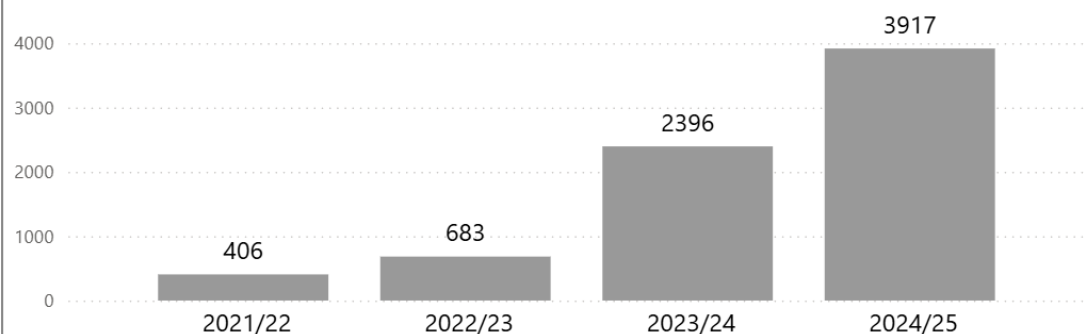
Musik och kulturarv dominerar, medan scenkonst (där skolbio ingår) och medskapande moment är mindre vanliga. Datan är inte helt tillförlitlig då riktlinjerna upplevs otydliga för rektorerna samt att det har funnit problem med att få skolorna att faktiskt rapportera samt att rapportera över flera år. Det råder också oklarhet om en aktivitet ingår i garantin eller ej vilket gör att kvalitén på kulturaktiviteten inte kan garanteras.

3.1 Statistik

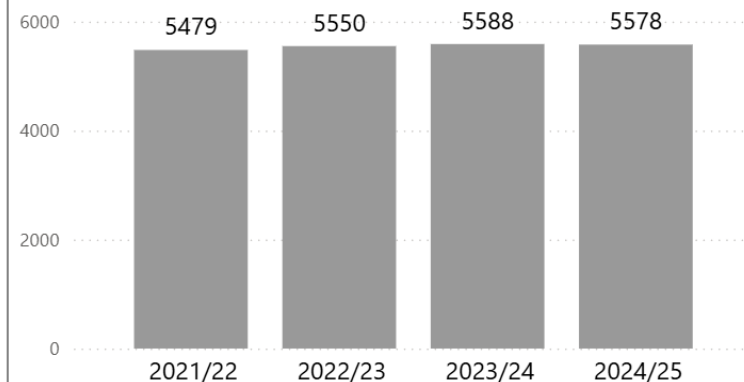
Antal deltagare

Visar det totala antalet grundskoleelever som deltagit i minst en aktivitet inom Kulturgarantin under det aktuella läsåret. Varje elevgrupp räknas endast en gång per läsår, även om de deltagit i flera aktiviteter. Observera att beräkningen endast gäller grundskola och inte tar med anpassad skola.

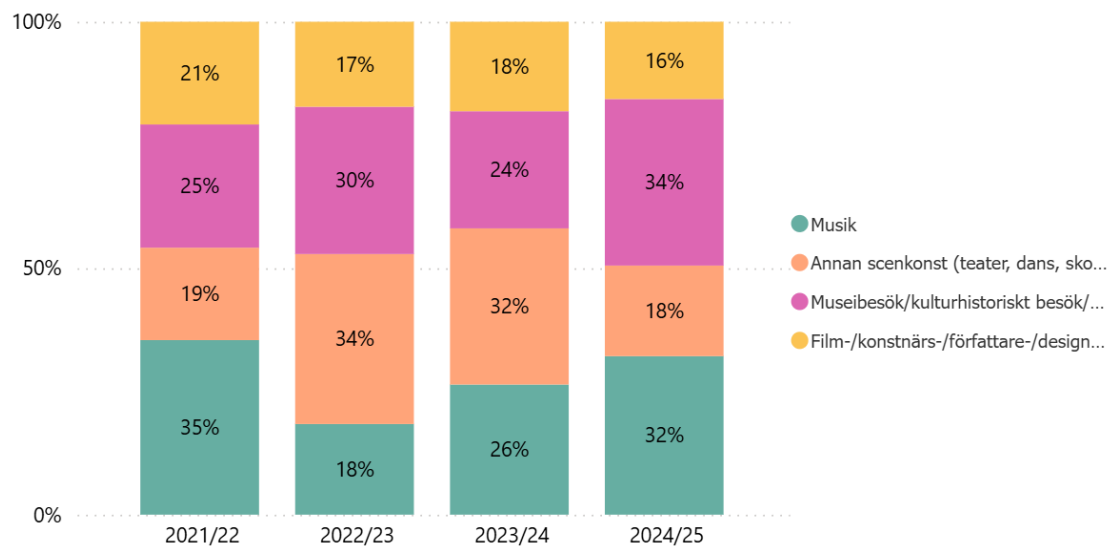

Antal barn i grundskolan

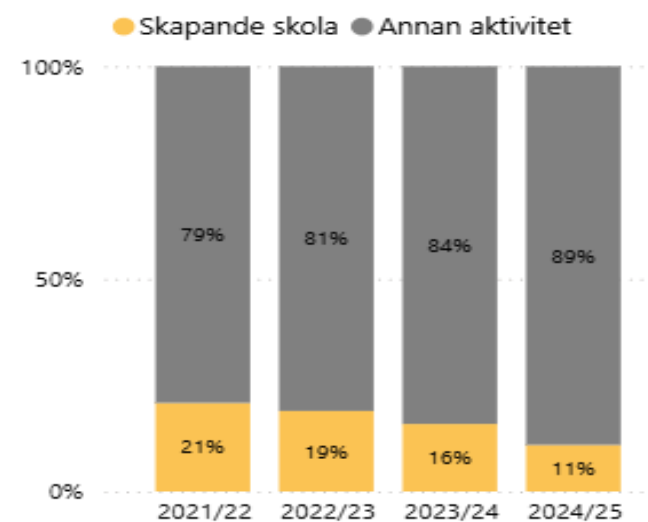
Gäller endast grundskola, räknar inte med anpassad skola.

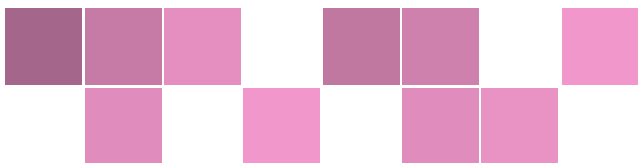

Fördelning av de olika kategorierna - alla skolor

Andel av rapporterat som avser "Skapande skola"

3.2 Intervjuer och intern utvärdering

I samtliga intervjuer, (både bland institutioner, på enheter och röster bland rektorer) framkommer bilden av oklarhet av vad kulturgarantin innebär och vad som ingår. Den upplevs otydlig av samtliga parter både vad gäller riktlinjer, samordning, roller och mandat. Samtidigt framkommer en stark drivkraft att göra kulturgarantin till den jämlika kultur- och bildningsmöjlighet det är tänkt att vara. Där alla barn och unga får sina kulturella rättigheter uppfylla och garantin kan bli en stolthet för Gotland.

Styrkor

Intervjuerna och statistiken visar att det finns ett starkt engagemang hos kulturinstitutionerna. I måluppfyllelsen är det också framför allt inom områdena musik och kulturarv de unga når vilket är tack vare Gotlands två största institutioner.

Gotlandsmusiken når nästan alla låg- och mellanstadieelever genom skolkonserter och återkommande turnéer. Gotlands museum erbjuder en rad pedagogiska program som knyter an till skolans läroplan. Take Over Day, där elever med stöd av personalen själva får leda hela verksamheten, lyfts fram som ett gott exempel på barns delaktighet. Länsteatern producerar skolproduktioner med både professionellt innehåll och tillhörande pedagogiska verktyg, exempelvis föreställningen Pärklungens barn 2024.

Den kompletterande budgeten för kulturinköp hos kulturenheten är viktig som ett komplement till institutionerna för att kunna erbjuda ett mer varierat utbud. Denna pott har framför allt möjliggjort för barn och unga att uppleva professionell dans och scenkonst av fria aktörer. Inte sällan bokas föreställningar från Riksteatern som turnerar runt i hela landet. Skapande skola kommuniceras på Gotland som en del av garantin och är en insats som uppskattas mycket av skolorna – då kulturskaparna kommer till skolan och ofta arbetar med eleverna direkt i klassrummet. I själva verket är det statliga medel som söks och erhålls varje år och kan därför variera.

En positiv förändring inom arbetet med garantin är också att uppföljningen senaste året är förstärkt från utbildnings- och arbetslivsförvaltningens avdelning Stöd och utveckling gällande skolornas rapportering. Det har resulterat i att skolornas rapportering ökat från 19% (2022/2023) till 93% (2024/2025), vilket ger mer tillförlitliga data kring nyttjandet.

Utmaningar

Regionstyrelseförvaltningen och utbildningsförvaltningen har internt arbetat med att föra dialog och synliggöra utmaningar som behöver adresseras i arbetet framåt.

- Budgeten för inköp av kultur har inte räknats upp sedan 2016. Detta innebär att köpkraften minskat betydligt samtidigt som behovet ökar. Samtidigt innebär kostnadsökningar att resurserna krymper för varje år.
- Institutionerna vittnar om att det är otydligt när de bidrar till garantins uppdrag och arbetar inom ordinarie verksamhet.
- Inte alla konstarter ingår. Konstformer som inte har starka företrädare i institutionell verksamhet - bland annat dans - har i stället försökt prioriterats med Region Gotlands medel.

- Skapande skola är inte finansierat av Region Gotland, utan med statliga medel som söks varje år - och därför varierar beroende på söktryck. Likvärdighet och resurser kan inte garanteras när Gotland konkurrerar med alla landets kommuner om dessa medel. Erhållna medel för Skapande skola från KUR har minskat de senaste åren i takt med att allt fler kommuner söker medel.

Erhålla medel Skapande skola, Kulturrådet

Skapande skola, 2025	1 191 300 kr
Skapande skola, 2024	1 038 510 kr
Skapande skola, 2023	1 253 050 kr
Skapande skola, 2022	1 480 500 kr
Skapande skola, 2021	1 535 000 kr

- I praktiken blir utbudet ojämlikt fördelat för barnen beroende på hur garantin prioriteras av skolorna. Vissa skolor deltar regelbundet och når troligtvis målen, medan andra knappt deltar alls. Skillnaderna hänger ofta samman med skolledningens prioriteringar, lärarnas engagemang och geografiska förutsättningar.
- Transporter. Kulturbussarna är en central resurs men nyttjas ojämnt. Under 2024 användes endast 65 % av den tillgängliga budgeten. Vissa skolor nyttjade resursen fullt ut, medan andra inte bokade en enda resa. Skolor på landsbygden med stort behov – exempelvis Stenkyrka och Fole – utnyttjade inte medlen alls, medan andra som redan har relativt goda förutsättningar överutnyttjade resursen.
- Kommunikation och bokning. Navet, som är den digitala plattformen för information och bokning, fungerar inte tillfredsställande. Skolor och kulturinstitutioner upplever att systemet är svårnavigerat och tidskrävande. I praktiken bygger mycket på personliga kontakter mellan skolor och institutioner, vilket gör att likvärdigheten undergrävs.
- Uppföljning. En uppföljningsmodell via Utbildnings- och arbetslivsförvaltningens avdelning Stöd och utveckling finns, men i praktiken är datan ännu ofullständig då garantin uppnås först efter tre år. Detta gör att skolorna har svårt att få överblick och uppföljningen blir fragmentarisk.
- Skolorna lyfter fram tidsbrist, schemakrockar och svårigheter med transport och lokaler. Det framkommer även att kulturgarantin ibland betraktas som något "extra" snarare än en integrerad del av undervisningen.
- Förskolans barn och gymnasiet nås inte av garantin i sin nuvarande form. Utvecklingen av innehåll på nationella utbudsdagar i landet inkluderar dock numera förskolans åldrar.
- Friskolorna ingår idag inte i kulturgarantin på Gotland. (I vissa kommuner fördelas medel per elev till friskolorna efter att en del av skolpengen sätts av för kulturgarantin. Så görs inte på Gotland.)
- Administrativa resurser för hanteringen av garantins utbud (och Skapande skola) där planering, avtal, inköp, turnéläggning, kontakt med skolor och värdskap mm, är alltför knappa för att hinna med uppdraget. En framgångsfaktor som institutionerna har lyft är att ha uppsökande, personliga kontakter med skolorna, istället för att förlita sig på att skolorna bokar via Navet. Detta är inte möjligt med Region Gotlands nuvarande tjänsteutrymme för samordning av utbudet.

3.3 Kulturbussar och tillgänglighet

Kulturbussarna infördes 2014 som en riktad resurs för att öka tillgängligheten till kultur för landsbygdens skolor. Budgeten var vid införandet 2014 ca 600 tkr, minskades 2016 till ca 200 tkr och ligger idag på cirka 234 000 kronor. Nyttjandet är ojämnt mellan skolorna. Under 2024 användes endast 65 procent av medlen. Skolor som Vänge och Roma nyttjade hela sin tilldelning, medan Fole, Stenkyrka och Öja inte använde resursen alls. Utredningen visar att ojämlikheten beror på bristande information, tidsbrist i skolorna och svårigheter med bokningsrutiner bland annat hur skolorna ska få ihop logistiken mellan ordinarie busstrafik och upphandlade bussar. Kulturbussarna är dock en avgörande komponent för att garantera likvärdighet och bör integreras tydligare i en framtida modell/garanti.

3.4 Kommunikation och uppföljning

Bokningsplattformen Navet används i dag för att informera om kulturutbudet, men upplevs som svårnavigerad. Institutionerna använder den ojämnt och menar att det mest effektiva är en manuell hantering och att ha tät kontakt med skolorna. För att förbättra kommunikationen föreslås att ett nytt bokningssystem utvecklas eller att samordningen för Navet tydliggörs. Vidare finns sedan 2024 en gemensam uppföljning i Power BI, framtagen av UAFs kvalitetsavdelning. Denna samlar data från skolorna och används som regionens officiella uppföljningsverktyg. I praktiken är datan dock ofullständig eftersom skolorna inte alltid rapporterar in rätt aktiviteter, valet av vilket typ av besök (musik, scenkonst osv) ligger på skolorna, och målstyrningen på tre år gör det svårt att följa om garantin uppfylls.

3.5 Jämförelser – andra regioner och kommuner

Blekingemodellen

Blekinge har sedan 1990-talet haft en kulturgaranti. Den har nyligen utvecklats från en scenkonstgaranti till en full kulturgaranti som omfattar flera konstformer. Modellen är årskurssatt, vilket innebär att varje klass får en specifik aktivitet utifrån en fast plan: exempelvis museibesök i åk 3, skolbio i åk 6 och 8, författarbesök i åk 7, dans för förskoleklass, samt större föreställningar i åk 2, 5 och 9.

Garantin gäller för alla skolor och förskolor och samordnas av Region Blekinge i samverkan med kommunernas kulturombud. Transporter är inkluderade för vissa delar (storföreställningar, museer, skolbio). Modellen ger tydlighet, likvärdighet och enkel uppföljning.

Figur: Blekingemodellen – årskursspecifik fördelning av kulturaktiviteter (Källa: Region Blekinge, 2025).

Sörmlandsmodellen

Sörmland har arbetat med sin modell i över 40 år. Alla barn mellan 5 och 15 år garanteras två professionella scenkonstupplevelser per läsår – en per termin. Modellen bygger på avtal mellan regionen och kommunerna. Scenkonst Sörmland fungerar som nav och genomför årligen hundratals föreläsningar i skolorna.

Modellen är enkel, förutsägbar med mycket stark legitimitet. Den är samtidigt smalare med en konstform (scenkonst), på så sätt mindre bredd än kulturgarantimodeller som omfattar flera konstformer.

Enköping

Kommunal kulturgaranti som omfattar förskola och grundskola. Varje barn garanteras minst en kulturupplevelse per läsår. Kommunens upplevelseförvaltning samordnar utbudet, och aktiviteterna inkluderar scenkonst, litteratur, film och konst. Modellen inkluderar även förskolan men har en lägre ambitionsnivå (minst en aktivitet per år).

Mölnådal

Mölnådal har en kulturgaranti för både förskola och grundskola. Modellen är progressiv: yngre barn möter kultur kopplat till sinnen och kropp, äldre barn till identitet och samhälle. Varje åldersgrupp får möta olika konstformer, vilket säkrar progression och variation. Modellen har pedagogisk förankring i utvecklingsstadier och kräver mycket samverkan med skolorna för att implementera.

Falköping

Antog en handlingsplan 2024–2025 för en kommunal kulturgaranti. Garantin gäller upp till 19 års ålder, både i skolan och på fritiden. Fokus ligger på att varje elev får minst en upplevelse per år. Modellen inkluderar fler åldersgrupper även under fritiden och kräver tydliga resurser och samordning mellan flera förvaltningar.

Norrtälje

Arbetar efter en modell som kallas ”kulturtrappan”, som omfattar aktiviteter från förskola till årskurs 9. Har en ungefärlig budget för inköp på cirka 400 000 kronor, som kompletteras av aktiviteter som erbjuds i kommunen på konsthall, museum och bibliotek. En aktivitet per termin erbjuds. Två barnkultursamordnare på totalt 150% jobbar med frågorna och är också regelbundet inbjudna till rektorsmöten och håller kontakt med skolorna via kulturombud som finns på varje skola. Norrtälje har en politiskt beslutad barnkulturplan med fyra mål. Friskolorna ingår i garantin. Friskolorna erbjuds även Skapande skola. Har liknande utmaningar som Gotland kring transporter och skolornas ibland bristande prioriteringar.

Samtliga ovan nämnda kommuner ser inte de statliga medlen inom Skapande skola som en del av sin modell/garanti. Några ser Skapande skola som ett komplement till sin modell/garanti medan andra inte tar med det alls. Här skiljer sig Gotland med nuvarande kulturgaranti som delvis bygger på medel från statens Skapande skola-pengar vilket gör Gotlands garanti mer opålitlig när medlen skiftar från staten.

4. Slutsatser och rekommendationer

Kulturgarantin är Region Gotlands viktigaste verktyg för att säkerställa barns och ungas rätt till kultur. Denna rapport visar att garantin idag inte helt uppfylls, att skillnaderna mellan skolor och geografiska områden är stora samt att nuvarande riktlinjer/modell upplevs som otydlig. Alla barn och unga ingår heller inte i garantin. Förskola och gymnasium får inga garanterade kulturupplevelser och inte heller friskolorna. Skolorna prioriterar inte alltid utbudet, vilket gör utbudet ojämnt fördelat. Institutionerna levererar kvalitet men resurser för kulturinköp, samordning, otydliga riktlinjer och transportutmaningar är begränsande.

En tydlig väg framåt vore för Region Gotland att ta fram en politiskt beslutad och utvecklad modell i samverkan mellan garantins parter. Följande rekommendationer skulle säkerställa utveckling framåt utifrån de utmaningar som konstaterats:

- Att riktlinjerna utvecklas. En plan/modell från förskola till och med klass nio tas fram (se Blekingemodellen) som ger överblick över insatser från olika konstområden utspjutt över årskurserna. En sådan modell förenklar kommunikationen till skolorna och underlättar för institutionernas planering.
- Att reviderade mål och riktlinjer/ny modell för kulturgarantin beslutas politiskt.
- Att garantin erbjuder varje skolelev en aktivitet per termin från förskola till och med klass nio, vilket ger en tydligare och mer uppföljningsbar struktur.
- Att förskoleåldrarna 3–5 år inkluderas. Utbudet behöver nå fler och mindre grupper och kan eventuellt kräva mer uppsökande verksamhet. Mer resurser krävs om dessa målgrupper ska nås.
- Att intern dialog sker kring om Fenomenalen ska ingå i garantin.

- Att Skapande skola-insatser med statliga medel inte ses som en del av kulturgarantin. En utökad regional finansiering för Skapande skola-liknande kunde istället finnas inom garantin, då detta är en uppskattad insats av skolorna.
- Förbättrad samordning, kommunikation och uppföljning behöver ske. Nuvarande tjänsteutrymme för barnkultursamordnare (idag en halvtid) utökas för att (utöver institutionernas arbete) kunna ta ansvar för inköp, eventuellt inkludera förskolorna, samt svara för logistik, uppföljning, genomförande på plats och ett utökat samarbete med de regionala kulturinstitutionerna och skolorna.
- Att bokningssystemet Navet utvecklas eller ersätts med ett bättre alternativ för ökad användbarhet. Uppföljningen via UAF/Power BI bör kompletteras med årlig rapportering och tydliga definitioner av vilka aktiviteter som ingår i garantin.
- Att kulturbussarnas finansiering och användning ses över för att säkerställa jämlik tillgång mellan stad och landsbygd. Detta finns ingen lösning på i dagsläget.
- Att kulturgarantin i högre grad än idag kan erbjuda skolorna en variation av konstnärliga uttryck.

5. Utveckling framåt

En del av rekommendationerna kan tas omhand i löpande utvecklingsarbete medan övriga behöver tid och utökade resurser. Följande åtgärder kan göras redan 2026.

- En ny modell för kulturgarantin tas fram som lägger grunden för hur hela garantin presenteras – från förskoleklass (ev även förskola) till åk 9. Här krävs dialog och samarbete mellan Region Gotlands förvaltningar, skolor och kulturinstitutioner. Årsvis uppföljning kan då förenklas när modellen väl träder i kraft.
- Dialog inleds med Gymnasie- och vuxenutbildningsförvaltningen om huruvida ett utbud kan eller bör erbjudas Gotlands gymnasieelever.
- En överenskommelse utarbetas med kulturinstitutionerna, som idag har ett uppdrag att verka mot barn och unga inom KSM men inget tydligt uppdrag att verka mot skolorna. Det kan också vara värdefullt att förstå hur stor del av garantin institutionerna står för.
- Det bör undersökas hur friskolor/privata skolor kan erbjudas utbudet.
- Det bör undersökas hur ett utbud riktat mot förskolorna kan se ut och vad det kostar.
- Det bör undersökas vilka resurser som behöver tillkomma för arbetet med garantin (samordning, planering och samarbete) kan ske tillfredsställande.
- Transportprinciper – det behöver tydliggöras vilka produktioner som turnerar ut till skolorna och vilka som kräver resor, samt säkerställa rättvisare nyttjande av kulturbussar.

6. Avslutande ord

En ny modell för kulturgarantin – med ambitionen att vara en garanti som faktiskt når alla barn på Gotland – behövs och skulle förenkla och förtydliga för kulturgarantins parter. En utökad garanti behöver tillföras resurser för att kunna genomföras, tidigast från 2027. En tydligare, likvärdigare och mer hållbar kulturgaranti stärker både Gotlands skolor och kulturinstitutioner och bidrar till att uppfylla barnkonventionens och kulturplanens intentioner.